

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет № 6
Кафедра соціології та психології*

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «**Основи наукових досліджень**»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

Тема № 4 *Технологія написання наукових публікацій*

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 №7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 №7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 №7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології (протокол від 15.08.2023 №8).

Розробник:

Доцент кафедри соціології та психології, кандидат психологічних наук
Пономаренко Я.С.

Рецензенти:

1. Професор кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Охріменко І.М.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Греса Н.В.

План лекції.

1. Організація науки і підготовка наукових кадрів: міжнародний та український досвід.
2. Етика науки. Цінності науки: універсалізм, спільність володіння, безкорисливість, скептицизм.
3. Методика написання наукової статті.

Рекомендована література

Основна:

1. Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. Методика та організація наукових досліджень із психології: навч. посібник. Київ: Центр учб. літ., 2016. 357 с.
2. Сергієнко Л.П. Основи наукових досліджень у психології: кваліфікаційні та дипломні роботи: навч. посіб. Київ: Професіонал, 2010. 240 с.
3. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посібник. Харків: Право, 2017. 446 с.

Допоміжна:

4. Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. 3-е вид., перероб. і допов. К.: ВД «Професіонал», 2015. 240 с.
5. Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень. К.: РНКЦ «ДІНІТ», 2010. 259 с.
6. Рибалка В. В. Методологічні питання наукової психології : навчально-методичний посібник. Київ: Ніка-Центр, 2013. 204 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

7. Пошукова система Google Scholar <http://scholar.google.com/>
8. Пошукова система WorldWideScience.org <https://worldwidescience.org/>
9. Система пошуку наукової інформації у відкритих архівах України (SSM) <https://oai.org.ua/>
10. Електронна бібліотека Наукова періодика України <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>

Текст лекції.

1. Організація науки і підготовка наукових кадрів: міжнародний та вітчизняний досвід

Визначальним чинником прогресу суспільства є розвиток науки і техніки, підвищення добробуту його членів, їхнього духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти. Наукова діяльність в Україні законодавчо закріплена у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність. Цей закон визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-технічної сфери, створює умови для наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення потреб суспільства і держави у

технологічному розвитку. *Розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання.*

Організація науки і підготовка наукових кадрів: міжнародний та вітчизняний досвід.

Класифікація наук здійснюється разом із формуванням наукових знань, виконує функції групування наукових знань в певні системи, що сприяє уніфікації науки, її міжнародним зв'язкам і зростанню темпів розвитку. Сучасна класифікація наук виражає взаємозв'язок природничих, технічних, гуманітарних наук і філософії.

В основі такої класифікації лежать специфічні особливості вивчення різними науками об'єктів матеріального світу. **Класифікація фіксує** (відображає) закономірні зв'язки між об'єктами, визначає їх місце і основні властивості в цілісній системі, є засобом збереження та пошуку інформації.

Рівень і характер зв'язку між науками визначається предметом, методом і умовами пізнання об'єктів, цілями і завданнями науки, їх практичним значенням та іншими факторами. Метою класифікації наук є розкриття взаємного зв'язку між науками на основі певних принципів і відображення цих зв'язків у вигляді логічно аргументованого розміщення, групування сукупності наук в єдину систему знань.

Метою класифікації наук є розкриття взаємного зв'язку між науками на основі певних принципів і відображення цих зв'язків у вигляді логічно аргументованого розміщення, групування сукупності наук в єдину систему знань.

Міністерство освіти і науки України затвердило Національну класифікацію наук:

- 01 Освіта/Педагогіка
- 02 Культура і мистецтво
- 03 Гуманітарні науки
- 04 Богослов'я
- 05 Соціальні та поведінкові науки
- 06 Журналістика
- 07 Управління та адміністрування
- 08 Право
- 09 Біологія
- 10 Природничі науки
- 11 Математика та статистика
- 12 Інформаційні технології
- 13 Механічна інженерія
- 14 Електрична інженерія
- 15 Автоматизація та приладобудування
- 16 Хімічна та біоінженерія
- 17 Електроніка та телекомунікації
- 18 Виробництво та технології

- 19 Архітектура та будівництво
- 20 Аграрні науки та продовольство
- 21 Ветеринарна медицина
- 22 Охорона здоров'я
- 23 Соціальна робота
- 24 Сфера обслуговування
- 25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону
- 26 Цивільна безпека
- 27 Транспорт
- 28 Публічне управління та адміністрування
- 29 Міжнародні відносини

Науки найближчі до сфери землевпорядкування:

08.00.06 Економіка природо-користування - ліквідована й замінена на 051 Економіка.

193 Геодезія та землеустрій - виділена як наука й віднесена до 19 Архітектура та будівництво.

Науково-дослідну роботу ведуть:

- науково-дослідні і проектні установи та центри Національної Академії наук;
- науково-дослідні установи системи галузевих академій наук;
- науково-дослідні підрозділи та кафедри вищих навчальних закладів (інститутів, академій, університетів);
- науково-дослідні, проектні, конструкторські, технологічні та інші установи міністерств і відомств;
- науково-дослідні, проектні установи і центри при промислових підприємствах та об'єднаннях;
- науково-дослідні, конструкторські, технологічні та інші установи і центри, створені на комерційній основі

Державна політика України з наукової та науково-технічної діяльності спрямована на:

- примноження національного багатства на основі використання наукових і науково-технічних досягнень;
- створення умов для досягнення високого рівня життя людей, їхнього фізичного і інтелектуального розвитку за допомогою використання сучасних досягнень науки і техніки;
- зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;
- забезпечення вільного розвитку наукової та науково-технічної творчості.

Загальні цілі й завдання науки на конкретний період розвитку кожна держава визначає виходячи з їх соціально-економічного і політичного стану.

Фундаментальні науки мають розвиватись випереджальними темпами, створюючи теоретичну базу для прикладних наук. У сфері їх розвитку мають знаходитись, насамперед, розробки вітчизняних наукових колективів, що мають світове визнання, а також прикладні дослідження і технології, в яких Україна має

значний науковий, технологічний та виробничий потенціал і які здатні забезпечити вихід вітчизняної продукції на світовий ринок. Вища освіта, підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів має здійснюватися з пріоритетних напрямів наукового і науково-технічного розвитку.

На сьогодні для України пріоритетними є такі напрями прикладних наукових досліджень:

- нетрадиційні джерела енергії;
- дослідження космічного простору, астрономія і астрофізика;
- медицина і медична техніка;
- дослідження в галузі аграрних технологій і сучасних біотехнологій;
- ресурсо- й енергозберігаючі та екологічно безпечні технології;
- нові матеріали та хімічні продукти;
- екологія та раціональне природокористування;
- нові інформаційні технології.

Державне регулювання і управління розвитком науки здійснюють Президент України, Верховна Рада України і Кабінет Міністрів України. Вищим органом організації науки є Національна академія наук України (НАН України).

Президент України відповідно до Конституції України та законів України:

- визначає систему органів виконавчої влади, які здійснюють державне управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності в Україні;
- забезпечує здійснення контролю за формуванням та функціонуванням системи державного управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- для здійснення своїх повноважень у науковій і науково-технічній сфері створює консультативно-дорадчу раду з питань науки і науково-технічної політики, яка сприяє формуванню державної політики щодо розвитку науки, визначення пріоритетних науково-технічних напрямів, вироблення стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку, розглядає пропозиції щодо ефективного використання коштів Державного бюджету України, які спрямовуються на розвиток науки, технологій та інновацій, щодо удосконалення структури управління наукою, системи підготовки і атестації кадрів.

Верховна Рада України:

- визначає основні засади і напрями державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- затверджує пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та загальнодержавні (національні) програми науково-технічного розвитку України;
- здійснює інші повноваження, які відповідно до Конституції України віднесені до її відання.
- Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади:
- здійснює науково-технічну політику держави;

- подає Верховній Раді України пропозиції щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та її матеріально-технічного забезпечення;
- забезпечує реалізацію загальнодержавних науково-технічних програм;
- затверджує державні (міжвідомчі) науково-технічні програми відповідно до визначених Верховною Радою України пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки.

У системі державних наукових установ провідну роль відіграють **академії наук** — Національна академія наук України та галузеві академії наук — Українська академія аграрних наук, Академія медичних наук України, Академія педагогічних наук України, Академія правових наук України, Академія мистецтв України.

До складу академій входять наукові установи, організації, підприємства, об'єкти соціальної сфери, що забезпечують їх діяльність. Державне управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності академій здійснюється відповідно до діючого законодавства, з наданням самоврядування академіям, яке полягає у самостійному визначенні тематики досліджень, своєї структури, вирішенні науково-організаційних, господарчих, кадрових питань, здійсненні міжнародних наукових зв'язків.

НАН України — вища наукова організація України, яка організує і здійснює фундаментальні і прикладні дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних і гуманітарних наук, а також координує здійснення фундаментальних досліджень у наукових установах і організаціях незалежно від форм власності. Галузеві академії координують, організують і проводять дослідження у відповідних галузях науки і техніки.

Академії здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства України та своїх статутів, які приймаються загальними зборами академій і затверджуються Кабінетом міністрів України. Загальні збори НАН України і галузевих академій мають виключне право обирати вчених України дійсними членами (академіками) і членами кореспондентами, а іноземних вчених — іноземними членами відповідних академій.

Наукова і науково-технічна діяльність у вищих навчальних закладах здійснюється відповідно до Закону України «Про вищу освіту». Ця діяльність здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності в системі вищої освіти. Це здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності в системі вищої освіти, яке досягається за рахунок:

- органічної єдності змісту освіти і програм наукової діяльності;
- спрямування фундаментальних, прикладних досліджень і розробок на створення і впровадження нових конкурентоздатних техніки, технологій та матеріалів;
- створення стандартів вищої освіти, підручників та навчальних посібників з урахуванням досягнень науки і техніки;
- розвитку різних форм наукової співпраці (в тому числі міжнародної) з установами і організаціями, що не входять до системи вищої освіти, для розв'язання складних наукових проблем, впровадження результатів наукових

досліджень і розробок;

- безпосередньої участі учасників навчально-виховного процесу в науково-дослідних і дослідно-конструкторських роботах, що провадяться у вищому навчальному закладі;
- планування проведення і виконання науково-педагогічними працівниками наукових досліджень у межах основного робочого часу;
- залучення до навчально-виховного процесу провідних учених і науковців, працівників вищих навчальних закладів та інших наукових установ і організацій;
- організації наукових, науково-практичних, науково-методичних семінарів, конференцій, олімпіад, конкурсів, науково-дослідних, курсових, дипломних та інших робіт учасників навчально-виховного процесу.

До виконання наукових і науково-технічних робіт у вищому навчальному закладі можуть залучатися наукові, педагогічні і науково-педагогічні працівники, інші працівники вищих навчальних закладів, особи, які навчаються у вищому навчальному закладі, а також фахівці інших організацій.

2. Етика науки. Цінності науки: універсалізм, спільність володіння, безкорисливість, скептицизм

Наука - соціальне явище, а наукова діяльність - соціально значима діяльність людей (науковців) з метою досягнення істинного знання. Ця діяльність ґрунтується на соціальних нормах, законах, принципах суспільного життя, які є своєрідним комплексом юридичних, правових, адміністративних, політичних регуляторів життєдіяльності суспільства, окремого індивіда у всіх сферах суспільного життя, зокрема й у науковій.

Нинішній стан розвитку цивілізації засвідчує, що поряд з традиційно значними, значно зросла й роль моральних та етичних імперативів у розвитку науки. Сучасна наука досягла такого стану розвитку, коли стає можливим кардинально впливати на весь хід світових процесів, змінювати його природу й сутність, а самі результати науки використовуються людьми як на благо суспільству (людству), так і на шкоду йому. Наукові знання, за своєю суттю, не добрі й не злі. Вони індіферентні, але від того, у чиїх руках вони знаходяться, будуть залежати й результати їх використання: чи на користь суспільному прогресові, чи - регресові.

Результати (наслідки) застосування й використання наукових знань напряду залежать і визначаються рівнем культури в суспільстві, зокрема й політичної, моралі суспільства і вченого та їх морального здоров'я. Зрозуміло, що дія людини, вченого підпорядковується системі діючих у суспільстві етичних норм, імперативів (регуляторів), які визначають міру допустимого й дозволеного, того що заохочується і схвалюється суспільством та такого, на що існує певна заборона, є забороненим і не дозволяється вченому, можливо поки що в даній ситуації чи на даному етапі розвитку суспільства, людства. Моральні норми, регулятори виникають і розкриваються у суспільстві. Розвивається наука

- розвиваються, змінюються і вони. Історично, для кожної ситуації зокрема, відбувається як посилення морального пресу, так і його послаблення. Саме суспільство регулює (піднімає чи опускає) моральну планку. Але при цьому не слід забувати і про вченого, необхідно враховувати його загальну культуру і рівень моралі.

В науці також діють **моральні цінності**: "не красти", "не обманювати", "не злословити" тощо. Для вченого, як і для будь-якої людини, аморально і злочинно красти, а тим більше, привласнювати собі плоди чужої праці. Ці норми настільки універсальні, що легко вписуються у контекст наукової діяльності. Не випадково Ф.Енгельс називав їх "золотими зернами" моралі людства. Подібною крадіжкою у науці є плагіат (списування, переписування слово до слова) тощо. Аморальним для науки є оббріхування вченого, його позиції та навішування своєрідних ярликів або "фабрикування", фальсифікація даних науки і таке інше.

Разом з тим морально-етичні норми - це не тільки заборони, а й дозволи, що утверджують певні позитиви у суспільстві, науці зокрема. Відомо, що вчений, науковець - це людина творча, котра понад усе прагне пізнати предмет, яви ще чи процес і отримати адекватні знання про них. Діяльність вченого безкомпромісна у пошуку істини. Він не знає вищої цінності, окрім істини. Істина, вустами Арістотеля, "дорожче" всього у світі, навіть дружби. Служіння істині - моральне переконання вченого і воно не може бути девальвоване чи куплене. В цьому сенсі пошук і досягнення істини є не тільки безкомпромісним, а й безкорисним, оскільки визначається гносеологічним інтересом, світоглядною позицією та моральним здоров'ям вченого.

Моральні норми, котрі стали переконаннями чи набувають статусу таких, - це своєрідні кайдани, розірвати які неможливо, не розірвавши свого серця, своєї душі, не знищивши себе як особистість, Вчений, заради них, піде на тортури і навіть на смерть, але не переступить через них. Так поступив Дж. Бруно, якого католицька інквізиція спалила за його наукові позицію і переконання. Такою же стала доля М.Вавілова і багатьох інших як вітчизняних, так зарубіжних вчених, котрі пішли на смерть, але не відмовилися від своїх переконань.

Етичні норми та імперативи вченого - це духовний стрижень, який визначає його природу як науковця, моральний стан, чесність та чистоту. Вони підштовхують і орієнтують діяльність вченого на пошук (відкриття) чогось нового, невідомого науці, але водночас вимагають, щоб нове знання було логічно і послідовно оформленим та експериментально підтвердженим і обґрунтованим. Цілковита і повна відповідальність за дотримання морально-етичних вимог лежить на вченому. Він, у кінцевому рахунку, приймає рішення щодо дотримання чи ігнорування етико-моральних норм, що діють у суспільстві. Навіть, у випадку, коли суспільство послаблює моральні вимоги до науковців, в праві вченого керуватися високими моральними цінностями, не понижуючи моральних вимог до себе і своєї наукової діяльності. Тому, за будь-якої ситуації останнє слово залишається за вченим. У нього завжди залишається шанс діяти і здійснювати поступки, узгоджуючи їх зі своєю совістю, особистою мораллю чи моральними нормами, імперативами людства. Навіть у випадку, коли ці

контролюючі та стримуючі важелі відсутні у суспільстві, і суспільство неготове розумно і гуманно розпорядитися науковими відкриттями задля добра і прогресу людства, то і в цьому випадку у вченого є шанс - відмовитися від подальшого дослідження, а добути результати знищити.

Історія розвитку науки, людської цивілізації, на жаль, знають і інші приклади, які мали місце як у минулому, так і на сучасному етапі розвитку. Достеменно встановлено, що відомий дослідник у галузі радіо-і електромагнітних хвиль Й.Тесла, знищив свої відкриття, будучи невпевненим у готовності суспільства використати їх на благо людства. Щось подібне мало місце у генній інженерії, коли рівень її досліджень вийшов на таку висоту, що став загрожувати не тільки людині, а й всьому живому на Землі. Провідні вчені, науковці добровільно і свідомо уклали мораторій на подальші дослідження у цій галузі. Подібні процеси мають місце не лише у генній інженерії, а й у новій генетиці, генетиці людини, біотехнології, біомедицині та ін. Пошук і обґрунтування розумних, а заодно й гуманних рішень, актуалізує повернення науковців на шлях філософсько-етичних роздумів, осмислення й усвідомлення безцінності й незахищеності сучасного світу. Ці та ряд подібних проблем призвели до появи спеціальної науки - біоетики, яка покликана знайти і дати людству позитивне вирішення подібних проблем у майбутньому.

Норми етики, науки, наукової діяльності формуються під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів. З одного боку, саме суспільство, рівень розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, загальної та політичної культури, політичний режим, а з іншого - рівень інтелектуального, культурного розвитку індивіда, його моральні норми, імперативи і цінності впливають на цей процес. Тому в науковому світі, середовищі науковців, наукових співтовариствах етичні норми формуються й утверджуються у процесі руху, розвитку і спілкування від вчителя (наукового керівника) до учня. В цьому процесі має місце наслідування й успадкування духовного багатства колективу чи наукової школи і не тільки суто наукових здобутків, а й морально-етичних норм, традицій тощо. Це творчий процес, у якому можна умовно виокремити як абсолютну, так і відносну сторони. Незаперечним, у цьому процесі, є вплив авторитету науковця на свого учня, колектив чи школу. Але не слід забувати, що наукові колективи чи наукові школи є об'єднанням людей на основі спільності інтересів, цілей і величезної любові до науки, наукового пошуку. Це зібрання розумних і творчих людей, котрі свідомо сприймають і керуються у своїй діяльності нормами, правилами, традиціями наукової школи чи співтовариства, закладеними їх попередниками (вчителями), і водночас проявляють своє суб'єктивне "свавілля", модернізуючи, поліпшуючи та розширюючи вплив і вагу морально-етичних конструкцій у світі науки. Сьогодні це вже не стільки тенденція, скільки необхідність у відповідних діях і поведінці як вчених, так і самого соціуму. Це стане запорукою для постійного зростання соціальної (морально-етичної) відповідальності науковців-вчених за свої пошукові відкриття, змусить їх передбачати негативні наслідки та завчасно мінімізувати їх прояви.

Перевіреність і відтворюваність — важлива вимога до наукових знань, які мають бути усталеними. Швидке їх старіння свідчить про недостатню їхню глибину та узагальнення, неточність прийнятих гіпотез і встановлених законів.

Систематизуючи наукові знання, насамперед виділяють дві великі групи: науки про суспільство і науки про природу. У кожній із цих груп виділяють складові елементи — наукові дисципліни. У першій групі — це філософія, політологія, історія, психологія та інші, у другій — фізика, хімія, технічні науки тощо.

Наукові знання систематизовано викладено у книгах, статтях, авторських свідоцтвах і патентах, звітах тощо. Всі ці види робіт об'єднано загальною назвою «наукові дослідження». Це дуже широке поняття, яке охоплює всі процеси — від зародження ідеї до її втілення у вигляді нових теоретичних положень, створення нових технологій тощо. Узагалі всі наукові дослідження можна поділити на три основні види: теоретичні, пошукові й прикладні.

Наукове дослідження взагалі являє собою особливий вид людської діяльності, спрямований на здобуття нових, більш глибоких знань, що служать практичним цілям для створення нових або вдосконалення старих. Необхідність досліджень у прикладних науках продиктована потребами й практичною діяльністю людей, завданнями, які ставить перед наукою виробництво.

Зрозуміло, що багато знань про природу людина отримала у процесі стихійно-емпіричного пізнання, в якому головним джерелом здобуття знань є різноманітні практичні дії з об'єктами, де, як правило, не існує спеціальних засобів пізнання, а його об'єктами служать знаряддя та предмети праці. Наука — це особлива форма пізнання, яке здійснюють особливі групи людей за допомогою спеціальних засобів (експериментальні пристрої, математичні, мовні та логічні методи). Формою реалізації та розвитку пізнання стає наукове дослідження. Наукове дослідження — це систематичне й цілеспрямоване вивчення об'єктів, в яких використовуються засоби і методи науки і яке завершується формуванням знань про об'єкт, який вивчається.

У науковому дослідженні велику роль відіграє розмежування пізнавальних завдань, які становлять необхідні етапи на шляху розв'язання наукових проблем.

Можна виділити **три види пізнавальних завдань**: емпіричні, теоретичні й логічні. Емпіричні пізнавальні завдання полягають у відборі й ретельному вивченні фактів. Одним з найважливіших методів пізнання є експеримент, коли дослідник свідомо втручається в поведінку предметів або в перебіг явищ і процесів з метою отримання конкретних кількісних та/або якісних даних про предмет, який вивчається.

При вирішенні теоретичних завдань дослідник завжди має справу з реальними об'єктами і виходить за межі характеристик, за якими безпосередньо ведеться спостереження. Він відтворює механізм явищ або процесів, що надає можливість пояснити встановлені факти. Разом з тим, теоретичні знання може бути перевірено емпірично. Не менш важливу роль у науковому дослідженні фактів відіграють логічні методи. Під ними розуміють таке оперування знаннями і засобами їх отримання, яке дозволяє отримати нові знання, не звертаючись

після кожного етапу міркувань до емпіричної перевірки. Ставлячи проблему, дослідник здійснює аналіз наукових знань, відокремлює точно встановлені знання від гіпотетичних.

Логічні завдання можуть вирішуватися при організації наукового дослідження, при побудові теорії й розробці гіпотез, коли мають задовольнятися логічні й гносеологічні вимоги, суть яких полягає в тому, що всі терміни, поняття, ознаки мають уводитися з моносемічним значенням і перебувати в однозначному зв'язку.

Наука — це особлива форма пізнання, яке здійснюють особливі групи людей за допомогою спеціальних засобів (експериментальні пристрої, математичні, мовні та логічні методи). Формою реалізації та розвитку пізнання стає наукове дослідження. Наукове дослідження — це систематичне й цілеспрямоване вивчення об'єктів, в яких використовуються засоби і методи науки і яке завершується формуванням знань про об'єкт, який вивчається.

3. Методика написання наукової статті.

Наукова стаття - один із основних видів публікацій. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання за темою наукової роботи, фіксує науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців. **Фахова наукова стаття** — це мінідослідження, що має, згідно із цілісним, комплексним та системним методологічними підходами, такі самі структурні компоненти, як і загальне дослідження певної проблеми, складником якого вона є. Наукові статті мають виконувати функції: дослідницьку (подання наукових результатів), презентаційну (позиціонування авторів статті у науковому товаристві), комунікативну (засіб спілкування, обміну думками дослідників), оцінну (оцінка стану наукових досліджень конкретного питання) тощо.

Підготовка публікації - процес індивідуальний. Одні вважають за необхідне лише коротко описати хід дослідження і детально викласти кінцеві результати. Інші дослідники поступово вводять читача у свою творчу лабораторію, висвітлюють етап за етапом, докладно розкривають методи своєї роботи. Висвітлюючи весь дослідницький процес від творчого задуму до заключного його етапу, підбиваючи підсумки, формулюючи висновки і рекомендації, учений розкриває складність творчих пошуків. При першому варіанті викладу автор зважає на порівняно вузьке коло фахівців. Він користується ним при написанні монографії, статті. Другий варіант використовується при написанні дисертації. Він дає змогу краще оцінити здібності науковця до самостійної науково-дослідницької роботи, глибину його знань та ерудицію.

Щодо видів наукових статей, то їх розрізняють: власне наукові (оприлюднення результатів дослідної та дослідницької роботи), науково-популярні (для науковців, а також для пересічних громадян, щоб популяризувати певну наукову інформацію); науково-публіцистичні (аналіз актуального для

суспільства питання), науково-навчальні чи науково-методичні (мають дидактичну мету). З точки зору кількості авторів, статті поділяють на одноосібні (один автор) та колективні (кілька авторів); з точки зору наукового завдання – на теоретичні та прикладні; з точки зору методу розкриття змісту статті – на оглядові (характеристика, стан, аналіз проблем у конкретній сфері), проблемні (грунтовний аналіз конкретної проблеми), методологічні (подання методологічних засад розв’язання тієї чи тієї наукової проблеми).

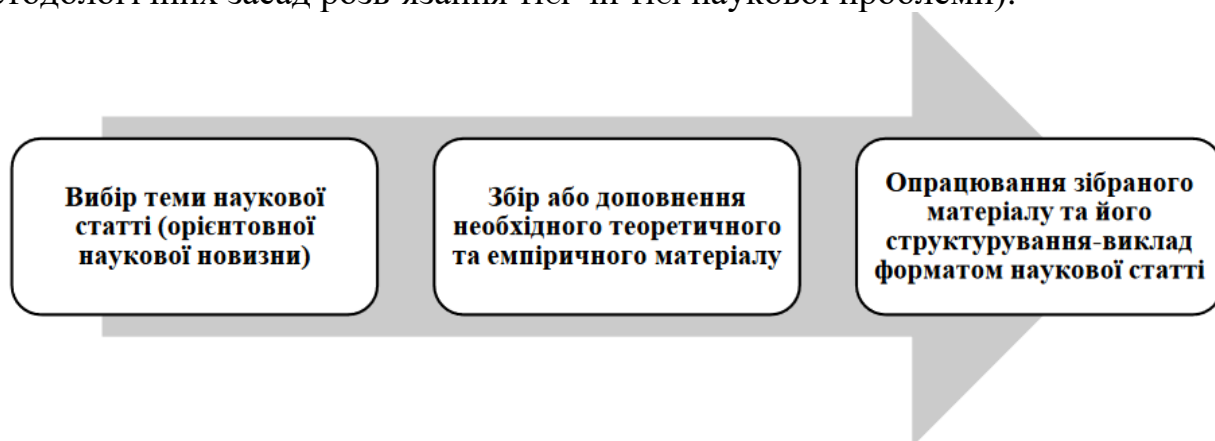

Рис. 1. Технологія написання фахової наукової статті (укладено авторами)
Схарактеризуємо кожен з етапів докладно.

Суттєвою підмогою в підготовці публікацій стане володіння дослідником певною сумою методичних прийомів викладу наукового матеріалу. Найбільш типовими прийомами є:

- послідовний;
- цілісний (з наступною обробкою кожної частини, розділу);
- вибірковий.

Послідовний виклад матеріалу логічно зумовлює схему підготовки публікації: формулювання задуму і складання попереднього плану; відбір і підготовка матеріалів; групування матеріалів; редагування рукопису. Перевага цього способу полягає в тому, що виклад інформації здійснюється в логічній послідовності, що виключає повтори та пропуски.

Його недоліком є нераціональне використання часу. Поки автор не закінчив повністю черговий розділ, він не може перейти до наступного, а в цей час матеріал, що майже не потребує чистового опрацювання, чекає на свою чергу і лежить без руху.

Цілісний спосіб - це написання всієї праці в чорновому варіанті, а потім обробка її в частинах і деталях, внесення доповнень і виправлень. Його перевага полягає в тому, що майже вдвічі економиться час при підготовці готового варіанта рукопису. Разом з тим, є небезпека порушення послідовності викладу матеріалу.

Вибірковий виклад матеріалу часто використовується дослідниками. В міру готовності матеріалу над ним працюють у будь-якій зручній послідовності. Необхідно кожний розділ доводити до кінцевого результату, щоб при підготовці всієї праці її частини були майже готові до опублікування.

Кожний дослідник вибирає для себе найпридатніший спосіб для перетворення так званого чорнового варіанта рукопису в проміжний або біловий.

Наукова стаття подається до редакції в завершеному вигляді відповідно до вимог, які публікуються в окремих номерах журналів або збірниках у вигляді пам'ятки авторам.

Оптимальний обсяг наукової статті - 6...12 сторінок (0,5-0,7 друк. арк.).

Рукопис статті, як правило, має містити повну назву роботи, прізвище та ініціали автора(ів), анотацію (на окремій сторінці), список використаної літератури.

Стаття має просту **структуру**, її текст, як правило, не поділяється на розділи. Характеристика структурних компонентів фахової наукової статті:

1. Метадані статті (двома мовами: українською та англійською для вітчизняних видань). УДК; спеціальність дослідження (наприклад, 011Освітні, педагогічні науки; 053Психологія); ResearcherID; ORCID; ScopusID (якщо є); назва статті; прізвище, ім'я, по батькові автора / авторів; науковий ступінь та вчене звання; повна назва посади; організація (місце роботи); особиста електронна пошта.

2. Анотація та ключові слова (двома мовами: українською та англійською для вітчизняних видань). Лаконічна характеристика досягнення мети та виконання поставлених завдань статті; короткий опис методів дослідження; акцентування на науковій новизні та результативності наукової статті; чіткі висновки здійсненого дослідження.

3. Постановка проблеми у її загальному вигляді та актуальність дослідження. Короткий опис взаємозв'язку досліджуваної теми із загальносвітовими науковими тенденціями у цій сфері; короткий висновок про актуальність досліджуваного питання – вказівка на практичне значення статті та внесок у світову науку.

4. Аналіз найсучасніших наукових джерел кола досліджуваного питання. Огляд найсучаснішої літератури з орієнтиром на загальні тенденції того, що вже було опубліковано; короткий аналіз праць указаних у списку використаних джерел авторів; вказівка на окрему проблему або на перспективу її розвитку; висновок аналізу останніх досліджень кола проблеми, що вивчається. *Примітка:* у випадку здійснення ретроспективного аналізу використовуються наукові джерела відповідного історичного періоду.

5. Формування мети та завдань статті. Визначення мети статті, що окреслює авторську стратегію у набутті нових наукових результатів відповідно до визначеної теми статті шляхом аналізу наукових джерел та / або аналізу емпіричного матеріалу. Постановка завдань статті, що визначає авторську тактику – поетапні наукові кроки для досягнення визначеної мети.

6. Методи дослідження. Опис методів, застосовуваних конкретно для цієї статті: для теоретичної статті – один метод та описати його як методологію, теорію, історію; конкретна вказівка принципів цього методу, застосовуваних для цього дослідження; опис етапів експерименту (якщо є); опис учасників

експерименту: вік, стать, заклади вищої освіти, експериментальні майданчики (якщо є).

7. Основна частина. Розкриття новизни статті; опис авторських спостережень і результатів; характеристика результатів, що відповідають заявленій меті та завданням статті; конкретний опис ідеї, концепції, що знайшла застосування (з таблицями та рисунками при умові, що назви таблиць та рисунків мають відповідати змісту таблиць та рисунків); порівняння різних методів таметодик дослідження; порівняння результатів дослідження з аналогічними у інших статтях / дослідженнях; розбір та пояснення результатів; узагальнення та оцінка результатів дослідження; оцінка достовірності отриманих результатів; місце отриманих у процесі дослідження результатів у структурі відомих людству знань.

8. Висновки дослідження. Узгодженість висновків зі змістом, зокрема метою статті: у логічному викладі висновки до фахової наукової статті мають становити розширений варіант заявлених раніше у тексті сформульованих мети та завдань дослідження. Висновки повинні мати тільки авторський виклад, тому не містити цитувань.

9. Перспективи подальших досліджень цього напрямку. Коротке окреслення перспективи дотичних до теми фахової наукової статті питань / проблем, що потребують подальшого вивчення.

10. Список літератури. Бібліографічне оформлення згідно із останньовстановленими вимогами усіх наукових джерел, використаних у статті, та наукових праць усіх авторів, згадуваних у статті.

Жанр наукової статті вимагає дотримання певних правил.

Назва статті повинна стисло відбивати її головну ідею, думку. Вона (назва) має бути якомога коротшою.

Слід чітко уявляти потенційного читача статті, у зв'язку з чим писати слід спеціального для нього у манері не занадто технічній, але і не тривіальній. Треба вживати ординарні слова і прості конструкції. Писати бажано короткими реченнями, але не такими, щоб створювати ефект “стакато”. Для запобігання цього застосовують зв'язування двох речень. Причому намагаються робити це з урахуванням правила: “Одна ідея на речення”.

Недоцільно в статті ставити риторичні запитання, мають переважати розповідні речення. Не слід переважувати текст цифрами 1, 2 та ін. при переліках тих чи інших думок, положень. Перелік елементів, позицій слід починати з нового рядка, відокремлюючи їх одне від одного крапкою з комою. У тексті прийнятним є використання різних видів переліку: спочатку, на початку, спершу, потім, далі, нарешті; по-перше, по-друге, по-третє; на першому етапі, на другому етапі та ін.

Цитати в статті використовуються дуже рідко. Необхідно зазначити основну ідею, а після неї в дужках указати прізвище автора, який уперше її висловив.

Рукопис статті підписується автором (ами) і подається до редакції у двох примірниках. У разі необхідності до неї додається дискета.